

Helsingin yliopiston kirjastosta Kansalliskirjastoksi – Kansalliskirjaston palvelutehtävä laajenee

Kristiina Hormia-Poutanen

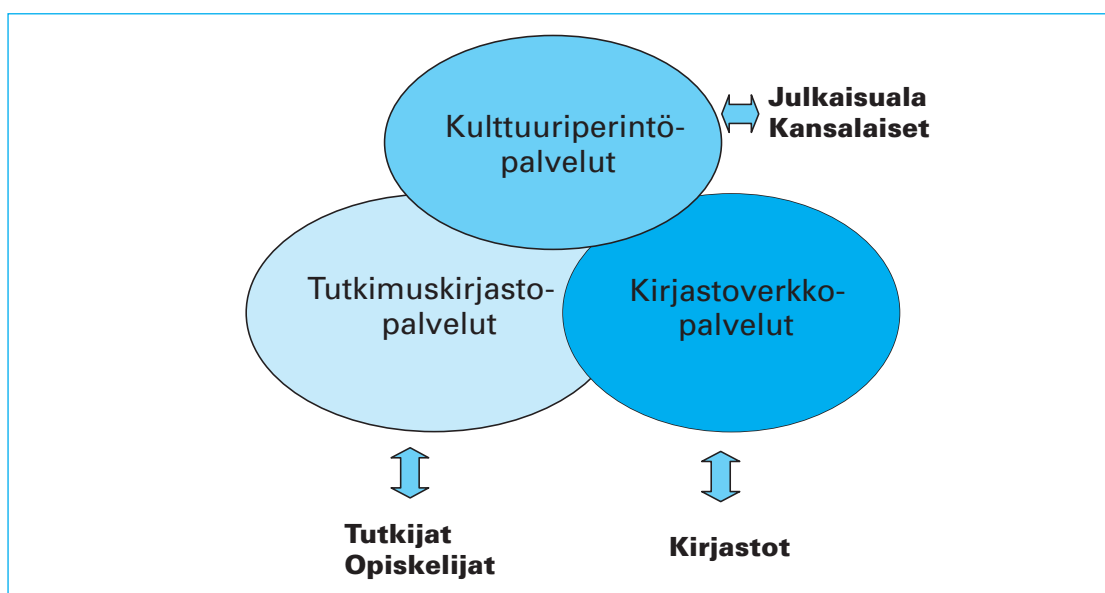
Kansalliskirjaston tehtäväalue laajenee. Tasavallan presidentti vahvisti 29.6.2006 yliopistolain muutoksen, jonka mukaan Helsingin yliopiston kirjaston nimi muuttuu Kansalliskirjastoksi. Laki tulee voimaan 1.8.2006. Muutos vahvistaa suomalaista kirjastojärjestelmää ja Kansalliskirjastoa kirjastoverkko- palvelujen kehittämiskeskuksena. Kansalliskirjaston tehtävänä on uudistetun lain mukaan kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistokirjastojen lisäksi myös ammattikorkeakoulukirjastoille, erikoiskirjastoille ja yleisille kirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Kansalliskirjaston ydinpalvelut

Kansalliskirjasto on valmistautunut toimintaympäristön muutoksiin uuden strategiansa, kansalliskirjasto 2006-2015 avulla (1). Kirjaston missio määrittelee kirjaston pysyvät tehtävät: ”Kansalliskirjasto turvaa kansallisen julkaistun kulttuuriperinnön saatavuuden yhteiskunnassa. Kansalliskirjasto välittää ja tuottaa tietosisältöjä kansalaisille

ja yhteiskunnalle sekä kehittää palveluja yhteistyössä kirjastoverkon ja tietoyhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa.”

Kirjaston ydintoiminnot muodostuvat kolmesta kokonaisuudesta kulttuuriperintöpalveluista, tutkimuskirjastopalveluista sekä kirjastoverkko- palveluista (Kuva 1). Kirjaston toimialan laajenus koskee kirjastoverkkopalvelukokonaisuutta.

Kuva 1. Kansalliskirjaston ydintoiminnot ja niiden keskeiset asiakasryhmät

Kansalliskirjastostrategiassa määritelty visio ”*Kansalliskirjasto – kansakunnan tie tietoon*” painottaa toisaalta tiedonsaantiedellytysten kehittämistä ja toisaalta kulttuuriperinnön säilyttämistä tuleville sukupolville. Kansainvälinen yhteistyö nähdään myös strategisena menestystekijänä sekä kirjastolle että sen sidosryhmille.

Strategiassa korostetaan kirjastoverkon ja Kansalliskirjaston välisen yhteistyön merkitystä tiedonsaantiedellytysten turvaamisessa. Tavoitteena on, että digitaalisen kirjaston kokonaisuus tarjoaa tiedontarvitsijoiden käyttöön monimuotoiset tietoaineistot ja tehokkaat välineet niiden haakuun ja hyödyntämiseen. Vuonna 2015 kansalaisilla tulisi olla käytössään laaja kokoelma kansallisia ja kansainvälisiä verkkopalveluita.

Kansalliskirjaston toimialan laajennus – mistä on kysymys?

Kirjaston toimialan laajennusta on valmisteltu kansallisella tasolla, Helsingin yliopistossa ja kir-

jaston sisällä. Opetusministeriön vetämä kansalliskirjasto 2002 -työryhmän seurantaryhmä sai työnsä päätökseen joulukuussa 2005 (2). Seurantaryhmän tehtävänä oli määritellä kansalliskirjaston tarjoamat keskitetyt palvelut kirjastoverkolle, kehittää kansalliskirjaston ohjausta ja rahoitusmekanismeja sekä valmistella säädösmuutosta.

Tiedotteessaan (3) opetusministeriön seurantaryhmä nostaa esille kirjaston nimenmuutok-

Taulukko 1. Minkälaisia muutoksia kansalliskirjaston uusi asema merkitsee?

MIKÄ MUUTTUU?	
Lainsäädäntö	Yliopistolaissa ja -asetuksessa määritellään kirjaston nimi, uudet vastuut ja johtokunnan muodostamisen periaate
Nimi	Kansalliskirjasto
Asiakkaat	Yliopisto- ja ammattikorkeakoulukirjastot, erikoiskirjastot sekä yleiset kirjastot
Ohjausjärjestelmä	Kansalliskirjasto neuvottelee Opetusministeriön kanssa Kirjastoverkon edustajat osallistuvat neuvotteluihin
Rahoitus	Pysyvä palvelurahoitus Rahoitusjärjestelmä yksinkertaistuu
MIKÄ EI MUUTU?	
Kehysorganisaatio	Kansalliskirjasto pysyy edelleen Helsingin yliopiston erillislaitoksena
Erikoiskirjastojen rahoitus	Erikoiskirjastojen palvelut perustuvat edelleen palvelusopimuksiin

Taulukko 2. Kansalliset kirjastoverkkopalvelut ja arvioitu kansallinen lisäarvo

PALVELU	KANSALLINEN LISÄARVO	MITTARI
Kansallisten tietokantojen hakukäyttö ja kopiointiluettelointi (Fennica, Viola, Linda, Manda, Arto, VESA)	Tiedonsaannin parantuminen Luettelointiprosessin tehostuminen	Käyttötilastot Asiakastyytyväisyys Kopioluetteloinnin kate
Verkkoaineiston hankinta	Tiedonsaannin parantuminen Hankintaprosessin tehostuminen Kustannustehokkuus	Käyttötilastot Asiakastyytyväisyys Keskitetyn e-aineistojen hankinnan (FinELib) osuus kirjastojen e-aineistojen hankinnasta Hinta/artikkeli Arvioitu säästö henkilötyökustannuksissa
Digitaalisen kirjaston ohjelmistojen keskitetyt koordinointi- ja kehittämispalvelut	Osaamisen jakaminen kansallisesti ja kansainvälisesti Kustannustehokkuus	Kansallinen yhteistyö Kansainvälinen yhteistyö Arvioitu säästö keskitetystä palvelinratkaisusta; Arvioitu säästö henkilötyökustannuksissa
Standardien ja formaattien kehittäminen ja niistä tiedottaminen	Digitaalisen kirjaston kehittäminen kansainvälisten standardien mukaisesti ja yhteensopivuuden varmistaminen Osaamisen jakaminen kansallisesti ja kansainvälisesti	Osallistuminen kansainväliseen standardoimistyöhön Lausunnot uusista standardeista Yhteistyö järjestelmätoimittajien kanssa
Tieteellisten kirjastojen yhteistilaston ylläpito ja kehittäminen	Kirjastotoiminnan tuloksellisuus	Esim. tietojen käyttö eri organisaatioiden tulosneuvotteluissa

sen, kirjaston johtokunnan muodostamisperiaatteen, kirjaston aseman Helsingin yliopiston erillislaitoksena, työryhmä määrittelee pysyvästi rahoitettavat peruspalvelut kirjastoverkolle sekä korostaa kansalliskirjaston ohjausjärjestelmän kehittämisen merkitystä.

Tasavallan presidentti on vahvistanut yliopistolain muutoksen, jonka mukaan Helsingin yliopiston kirjaston nimi muuttuu Kansalliskirjastoksi. Laki astuu voimaan 1.8.2006 (4). Taulukkoon 1. on merkitty keskeiset muutokset 1.8.2006 lukien.

Erityisenä kipupisteenä Kansalliskirjaston toimialan laajenuksessa on erikoiskirjastojen keskittelyn rahoituksen puute. Opetusministeriön johdolla käydyissä neuvotteluissa on sovittu, että kansalliskirjastojen palvelut erikoiskirjastoille perustuvat edelleen sopimuksiin. Tilanne koetaan epäoikeudenmukaisena, koska muilla kirjastosektoreilla on käytössään keskitettyä rahoitusta.

Kansalliset kirjastoverkkopalvelut

Kansalliset kirjastoverkkopalvelut muodostuvat kolmesta palvelukokonaisuudesta, joihin sisältyy yksittäisiä palveluita. Palveluilla edistetään tiedonsaantiedellytyksiä Suomessa, kehitetään digitaalisen kirjaston palvelu- ja työympäristöä sekä lisätään kirjastotoiminnan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta (5). Kirjastoverkon, Kansalliskirjaston ja muiden toimijoiden välisen yhteistyön keskeisenä tavoitteena on tuottaa osallistuville ta- hoille lisäarvoa.

Kirjastoverkkopalveluiden kehittämisen lähtötilanne on varsin hyvä. Palveluiden lähtöarviointi tehtiin verkkokyselynä kirjastoille loppukeväästä 2006. Kyselyssä saatiin vastauksia siitä, miten tärkeinä palveluita pidetään ja miten hyvin niis-

sä on onnistuttu. Kaikkia kirjastoverkkopalvelut kokonaisuuteen valittuja palveluja pidetään tärkeinä ja valtaosaan palveluista ollaan myös tyytyväisiä. Pääsääntöisesti voidaan todeta, että jo vakiintuneissa palveluissa kuten kansallisiin tietokantoihin liittyvissä palveluissa, on onnistuttu hyvin. Sen sijaan uudemmissa palveluissa kuten kirjastojärjestelmän tai NELLIn koordinointi- ja tukipalveluissa tai KITT-yhteistietokantapalveluissa on kehittämisen varaa. Kysely antaa runsaasti ideoita palvelujen kehittämiseksi. Tuloksia on käsitelty yhdessä kirjastosektoreiden kanssa ja linjattu jatkotoimenpiteitä.

Yksi keskeinen viesti kirjastoverkkokyselyssä oli, että palveluviestintää kaivataan lisää. Kansalliskirjastossa onkin laadittu kirjastoverkkopalveluiden viestintäsuunnitelma, joka selkeyttää ja jäsentää kirjastoverkkopalvelujen viestintää (6).

Viestinnän keskeiset tehtävät kiteytyvät informointiin ja yhteistyön koordinointiin. Viestintä nähdään myös selkeänä osana johtamista ja vuorovaikutteisten toimintatapojen kehittämistä. Tiedotuksen kohderyhminä kirjastoverkkopalveluilla ovat kaikkien kirjastojen lisäksi rahoittajat sekä erilaiset kansainväliset toimijat. Suunnitel-

man mukaan viestinnän tulee:

- lisätä kansallisten kirjastoverkkopalveluiden näkyvyyttä
- tehostaa yhteistyötä ja kasvattaa aitoa kumppanuutta eri toimijoiden kesken
- lisätä palveluiden tunnettuutta edistämällä yhtenäistä imagoa sekä
- kasvattaa avoimuutta ja läpinäkyvyyttä, mikä puolestaan odotetaan lisäävän luottamusta kansallisten kirjastoverkkopalveluiden toimintaa kohtaan.

Tulevaisuus?

Kansalliskirjaston toimialan laajennus on mahdollisuus sekä kirjastoverkolle että Kansalliskirjastolle. Kirjastojen toimintaympäristön muutospaineet kuten korkeakoululaitoksen rakenneuudistus, kuntien palvelurakennemuutos, tuottavuusohjelma ja alueelliset kehittämishankkeet vaikuttavat eri tavoin kirjastojen toimintaan. Tuottavuus, innovaatio ja laatu ovat sanoja, jotka kuvaavat valtiovallan tavoitteita.

Kansalliskirjaston toimialan laajennus ajoittuu hyvin. Kansalliskirjastosta tulee kirjastoverkon palvelukeskus, jonka avulla kirjastojen keskeisiä palveluprosesseja voidaan tehostaa laadusta tinkimättä. Toimintamallissa kehitetään työnjakoa ja jaetaan osaamista kirjastojen, kansalliskirjaston ja kolmansien tahojen kanssa. Kyse on kansainvälisestäkin ainutlaatuisesta hankkeesta, jota seurataan erityisesti Euroopassa kiinnostuneina.

Viitteet:

1. Kansalliskirjastostrategia 2006-2015. (<http://www.lib.helsinki.fi/yleistieto/toiminta/Kansalliskirjastostrategia2006-2015.pdf>)
2. Kansalliskirjastotyöryhmän 2002 seurantaryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:1, 24 s. (www.minedu.fi/julkaisut/index.html).
3. Kansalliskirjasto 2002 seurantaryhmä. Helsingin yliopiston kirjasto Kansalliskirjastoksi: lakimuutos vahvistaa laajentuneet tehtävät (http://www.lib.helsinki.fi/yleistieto/tiedotus/uutiset/20060118_lakimuutos.htm)
4. Kansalliset kirjastoverkkopalvelut. Ajankohtaisia uutisia 3.7.2006 <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/kirjastoverkkopalvelut/ajankohtaista.htm>
5. Hormia-Poutanen, Kristiina (2006): Kansalliskirjaston palvelut kirjastoverkolle - tuloksia vuodelta 2005. Kansalliskirjasto tiedottaa 1/2006 .2.3.2006.
6. Nissilä, Katri (2006). Viestintä kansallisten kirjastoverkkopalveluiden työvälina. Kansalliskirjasto tiedottaa 2/2006. 16.5.2006

Lisätietoja kirjastoverkkopalveluista:

Kirjastoverkkopalveluiden www-sivusto
http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/kirjastoverkkopalvelut/kansalliset_kirjastoverkkopalvelut.htm

Tietoa kirjoittajasta

*Kristiina Hormia-Poutanen, palvelupäällikkö,
Kansalliskirjasto, kansalliset kirjastoverkkopalvelut
email. kristiina.hormia-poutanen@helsinki.fi*